

Gombnyomásos svéd kórház

Svédországban »gombnyomásra« működő, ultramodern kórház felépítését tervezik 300 millió svéd korona költséggel. Tervei már elkészültek: automatikus szállítórendszerrel, belső televízióhálózzal, mechanikusan működő laboratóriummal és olyan emlékező géppel lesz felszerelve, hogy az orvosoknak mindössze egy gombot kell csak megnyomniuk és máris rendelkezésükre áll minden beteg teljes kórtörténete. A különlegesen felszerelt konyhát annyira automatizálják, hogy a beteg gombnyomásra kézhez kapja a tálcára készített ételt, minden emberi beavatkozás nélkül.

Szegediek pesti gépek mellett

A volt Ludovika műemlék-épületének boltíves kapualjai mögött hatalmas bálákban adatgyűjtő lapok, lyuk-kártyák sorakoznak példás rendben. Az épület hátsó szárnyában ritmikusan zakatolnak a gépek. Kékköpenyes nők állnak mellettük s csak egy-egy mozdulattal segítik az „okos gépek” munkáját. A gépterem üveggel elkerített részében sok lyukú táblák előtt matematikusok ülnek. Programozzák a feladatokat, amelyeket a gépeknek el kell végezniük. Technikusok, műszerecskék dolgoznak az egyik numerikus berendezés mellett. Keressik a hibát.

Ez tűnik a látogató szemébe a Budapesti Központi Adatfeldolgozó Vállalatnál.

Harmincegyen

De kevesen tudják azt, hogy a gépek mellett 31 szegedi fiatal is dolgozik.

— Miért? — tettük fel a kérdést Óri Istvánnak, a vállalat igazgatójának.

— Az a 31 fiatal, aki most itt az adatfeldolgozó és elektronikus számológépek szerkesztésével, kezelésével ismerkedik, hamarosan ismét Szegedre kerül. A szegedi adatfeldolgozó központban fognak dolgozni. Közülük kerülnek ki a vállalat technikusai, műszerészei, gépkezelői.

— Akkor, amikor az ipar teljes gépesítését tűztük ki célul, elengedhetetlenül szükséges az is, hogy a vezetőknek megfelelő mennyiségű, s minőségű anyag álljon rendelkezésükre az irányításhoz. Ezt már nem lehet manuális munkával elvégezni. Ezért kell az adminisztrációs munkát is gépesíteni. A fővárosban már komoly eredményeket értünk el, de a többi városban még nem sokat tettünk az adminisztráció gépesítéséért.

— Most Pécs után — ahol április elsején kezdte meg működését az adatfeldolgozó részleg — Szegeden is felállítunk egy központot.

— Mikor kezd meg működését a szegedi adatfeldolgozó állomás?

— Két-három hónap múlva. A gépek már most utarakészek, csak a Könnyűipari Minisztériumtól függ, mikor adja át a helyiséget.

A SZAM-ok kedvencek

Hat 20—30 év körüli fiatal ül a szobában. Van aki köpenyben, van aki utcai ruhában. Valamennyien szegediek. Négyen közülük már szakemberek. 1963. augusztus 15-e óta ismerkednek az „okos” gépekkel.

— Tizenötön jöttünk fel az első csoportban — mondja Fábán Ferenc, aki a technikusok vezetője lesz. Már a harmadik tanfolyamot véggeztük. Először az egyszerű alapgépekkel ismerkedtünk meg, aztán ki-ki a maga feladatokról gyakorolta.

— Most mit csinálnak?

— Egy kártyalyukasztó gépet javítunk.

— Egyedül?

— Még gyakorlott technikusok vezetésével, de már ritkán kell beleszólniuk a munkába.

A másik technikusjelölt, Demus Ernő vidám, élénk tekintetű férfi, nevetve jegyzi meg:

— Főleg, ha nem dolgozunk.

Valamennyien szeretik a szakmát. Nadasdi Tamásné, s Torma István a gépkezelői tanfolyamot végzik. Gyakran mennek oda az előadóhoz, s a tananyagot kívüli gépekről is érdeklődnek. Mint jó ismerősökről beszélnek már az Ural 1-ről, Ural 2-ről, az IBM amerikai segédgépekről. A legdelegettebbek mégis a SzAM típusok, hiszen ezekkel a szovjet alapgépekkel kezdik majd el az önálló munkát.

„Holerittermi” esküvők

Bóti Jutka és Hercz Ferenc a második csoporttal érkezett Pestre. Február elseje óta izlelgetik a szakmát.

— Foglalkoztak már elektronikus gépekkel?

— Még nem, csak hallottunk róluk — válaszol Jutka.

— Nem bánták meg a vállalkozást?

— Minél jobban megismerjük a szakmát, annál jobban megszeretjük — veszi át a szót Hercz Ferenc.

— S nem sajnálják a régi szakmájukat?

— Komolyabb munkát fognak végezni.

— Mi lesz a beosztása?

— Szervező.

— S Jutkáté?

— Elektroműszerész.

— Gyakran járnak Szegedre?

— Kéthetenként, de vannak, akik már ritkábban — mondja Jutka, s rejtélyesen elmosolyodik. Benák Magda és Fejes Sándor a holerit teremből mentek az anyakönyvvezetőhöz, azóta ritkábban utaznak.

Itt is divat a „munkaerő-csábítás”. Török Júlia Pécsről jött fel Pestre tanulni, s Szegeden kezdte meg a munkát: mint Tördi Tamásné.

Közös munka

— Jó itt tanulni — kezd másik témába Torma István. Erthetően, logikusan magyaráznak az előadók, s a gyakorlaton is szívesen segítnek, s szívesen adnak tanácsot.

— Ez nemcsak rajtunk múlik — mondja Óri István, a számítógéppont igazgatója.

— Meg vagyunk elégedve a szegediekkel. Biztosak vagyunk abban, hogy jó szakemberek lesznek. Ezt bizonyítja lelkesedésük, s az is, hogy átlagosan négyesre vizsgáztak.

Hasznos a pesti tanulás, s ha majd a 31 ember ismét Szegedre kerül, egy baráti kollektíva kezdheti meg a munkát.

Kovács Attila

JÓZSI BÁCSI folyószámlája

Sokszor lefrünk és ki-mondunk olyasféle mondatokat, hogy a »mi rohanó életünk sodrában«, hogy »erre aztán érdemes felfigyelni«, hogy »épül és szépül« országunk, satöbbi, satöbbi. Nos, miután még a mi határtalanul gazdag anyanyelvünk szókincse sem végtelen — le-leírjuk a szabvány jelzőket. Bajnak éppen nem baj ez, kibírjuk. Miféle jelzőket használjon azonban az emberfia, ha hétköznapi és szürke napi hírekben bukkannak a »szencziórá«? Mert oly természetesen tartjuk a jelenséget, hogy nagy szerényen, ildomosnak tartjuk a takarékosagát a szóval.

Nos, ilyesféle köznapi szencziók például az, hogy az egyik falusi takarékszövetkezet betétállománya a minap elérte a tízmillió forintot, s hogy az év eleje óta kétféle milliós gyarapodott ugyanennek a falusi banknak betétállománya. De ez még hagyján. Ebben a bankban — és több hasonlóban is — folyószámlájuk van a helybeli Józsi bácsinak és Mari néniéknek. Igenis, folyószámlájuk, amelyre a termelőszövetkezet járandóságokat utal át, s amelyekkel — mint a folyószámla birtokosa — Józsi bácsi és Mari néni a kedve szerint rendelkeznek.

Ez a saját bankfolyószámla — amely valamikor csak a nagyon gazdag, kiváltságos helyzetű emberek privilégiuma volt

— megint eltemetett valamit a múltból. Mindenekelőtt a szegénységet. Meg a kopott bukszát, amiben itt-ott lapult valamicske pénz. És eltemette az öreg harisnyát is, amelynek sarka helyettesítette annak idején a drága Mari néni — bankját.

Ha azonban, abban a bizonyos régi világban, Mari néniék, vagy Józsi bácsinak mégis dolga akadt az urak bankjával — akkor ez adósságot jelentett, jelzálogkölcson, fizetési meghagyást, fizetendő uzsorakamatot és — árverési meghagyást. Rendszert nem más, tisztelet az elenyészően csekély kivételnek. Józsi bácsi és Mari néni most nem ki-szolgáltatót »ügyfele«, hanem rendelkező személyné a banknak, s joga van így beszélni: »Utaljanak át folyószámlámra!« Elkkora meg ekkora sum-mát erre meg erre a cél-ra...»

A tízmillió falusi bank és annak paraszti tagsága nem mese többé, nem is idezőjel nélküli szenczió, hanem hétköznapi valóság. Aki talán kételkedne e híradás igazságában — forduljon felvilágosítástért Boly község takarékszövetkezeti bankjához. Mi pedig, akik nem a kértelkedők fajtájából származunk — emberi, nagy, jó érzéssel haladunk tovább: — a következő mér-földkő felé...

F.

des adta le az ablakon keresztül a város felé, amely tele van magyar és német katonákkal. A foglyok csoportokra szedve még a Sátorhegy oldalán kapaszkodnak, nagybibbire-szük még a börtönben van, amikor a város különböző pontjairól futólépcsében, katonai gépkocsikon katonák százai zúdulnak a fegyház felé. Ágyúk, géppuskák öntik gyilkos tü-züket a menekülők után. Jaj annak, akj kezükbe kerül. Két menekülőt elfognak. A trafik fala a rögtönzött kivégzőhely.

*

Mintegy hetvenen jutottak kívül a börtönkapun, s keresik most a menedéket a környező hegyekben. Ejszaka már idehallatszik a frontágyúk dübörgése, a kárpát-ukrajnai hegyekben partizánok tevékenykednek. Talán elérik őket.

A foglyok nagy része azonban a fegyházban rekedt. Sokan közülük a lépcsőházban hasalnak. Se előre, se hátra nincs utuk. Kijutni már nem tudnak, s zárkájukat sem érhetik el, mert a lépcsőház ablakain át sűrűn záporoznak a golyók. A fegyházban csak most kezdődik igazán a tánc. A védők nem sokáig tartják magukat. Halottai csend üli meg a fegyházat. Elfogyott a lőszer, elhallgat-tak a védők fegyverei. A támadók parancsra várnak.

Motozás. Szíjak, övek, kések elvé-tele, aztán mint vágóhídra szánt barmokat terelik a foglyokat le a fegyház udvarára. A női zárka lakói elbarikádoztak az ajtókat. Nincs könyörület. Kézigránát-köteggel nyit-nak utat hozzájuk.

Felemelt kézzel órákig állnak a foglyok a börtönudvaron. Sötét van, csak az udvari lámpa világít. Szem-

be velük gépfegyvereket állítanak fel. Megteszik az előkészületeket a tö-meges kivégzéshez.

Percek, órák telnek el, s közben hol itt, hol ott csattan a pofon, a puskatus. A már-már összeesőkben elvtársaik tartják a lelket. Az élet-vel való leszámolás percek ezek. Pedig de szép is az élet, de fiatalok is vagyunk — legtöbben még a három X-et sem érték el. Ambrus Gyuri, Révész Pista csak 16 esztendő.

Éjjel 11 lehet, amikor megjön a parancs. Vissza a zárkába. A néme-tek és magyar zsoldosaik úgy látszik félnek a tömeges kivégzés hatásától. Százanként zúfolják össze az elcsi-gázott rabokat egy-egy hatszor hat méteres zárkában, Mozdulni sincs hely.

Éjjel és másnap egymásután gör-dülnek be a gyászos szekerek a fegy-ház udvarára. Az elesett hősöket, mint állatokat, dobják le a kövezetre. Egy új nap pirkad. A vöröslő ég alján előbújik a nap, a tavasz első sugara. A zárkákból egymásután szó-lítanak ki egy-egy rabot. Iszonyú fel-adat. Nekik kell megállapítani el-esett bajtársaik személyazonosságát. Ötvennégy halott fekszik a fegyház udvarán. Ötvennégy szerb, magyar, szlovák és román kommunista vére festette pirosra 1944 márciusában a sátorlajúhelyi börtön udvarát. A hóhéroknak azonban ez sem volt elég. Összeült a katonai vérbrótság, hogy ítélkezzen a többiek felett. Az ötven-negy kioltott fiatal élet után újabb 11 kivégzésről szólt a verdikt.

*

Április 11. A cellák lakói arccal a fal felé fordulva ülnek. Az ajtók

nyitva és mindegyik előtt két-két ór, a foglyoknak szegezett puskával. Mozdulniok, beszélniök tilos.

Csak a földszintről, a halálraítél-telt zárkájából száll a dal. Munkás-indulók, népdalok hangjai folynak egybe, szorítják össze a többiek szívét. Az élettől, és tőlük, társaik-tól búcsúznak a halálba indulók.

Baradanov Branko szüleinek, s öcs-csének ír búcsúlevelet. »Kedves szü-leim — írja. — Íme néhány utolsó szavam hozzátok. Én most meghalok, de ti ne sajnáljatok, mert tudom, hogy miért halok meg... Anya ne sírjon, mert amíg él, büszke lehet rám...«

Gondosan összehajtogatja a papír-darabot, s a cella egyik sarkába rejti.

Lentről, az udvarról kalapácsolás, rövid vezényszavak hangzanak. Acsol-ják a bitófákat, felvonul az órszög.

Utolsó útra kísérik az elítélteket. A börtönfal mentén sorakoztatják őket, s utána leláncolva szólítják a bitófákhoz. Egyre kevesebb ajakról, egyre halkabban szól az ének. Vlas-kalics Milenko szerb partizán, Eisen-berger Sándor budapesti cipészipari munkás, Benya Antal egyetemi hall-gató és a többiek még egy utolsó kiáltása veri fel a csendet.

— Eljen a szabad, független Ma-gyarország! Eljen a szabad, független Jugoszlávia! Eljen a Szovjetunió!

Tizenegy újabb életet oltott ki a fasiszta zsarnokság. S velük együtt 65 mártír vére festette vörösré ak-kor tavaszon a Sátorhegy alatt a munkásosztály zászlaját. S a csend-ben, az épület minden zárkájában halkán, dúdolva, majd egyre erősö-dve, dacolva a parancsra, puskacsö-vel, áradt az Internacionálé dallama.

Földes István

A választás után valóban „rohamos tempóban megkezdődött a régi rend helyreállítása. Betrix ezredes városkormányzó pontosan a választás napján maga elé idézte a szegedi sajtó képviselőit és közölte velük, hogy a kommunek a sajtóra vonatkozó intézkedéseit hatályon kívül helyezi. A lapok szocializálása érvénytelen, a lapok régi címe helyre-állítandó és ismét a régi szerkesztők veszik át a lapok irányítását. Francia sajtócenzúra lép életbe s az összes közlemények előzetesen a városkormányzó sajtóügysz-tályánál bemutatandók.” Tonelli így folytatja: „Az addig teljesen szocialista-kommunista jellegű sajtónak a megrendszabályozása, illetve a régi állapotoknak a helyre-állítása, párosulva a tanácskormány rendelkezéseinek ha-tálytalanságával és Budapest teljes elzárásával, megadta a kegyelemdífést a szegedi proletárdiktatúrának.” Április 17-én Charpy tábornok kijelentette Dettrének, Somogyinak és Tabódyknak: „Ahol franciák vannak, ott nincs kommunizmus!” Dettre János őszintesége mellett szól, hogy a Szegedi Napló április 4-i számában közölt nyilatkozata szerint már ekkor a visszalépés gondolatával foglalkozott, minthogy „úgy érzi, nem tudja a város békéjét biztos-tani, mint vélte, amikor vállalta hivatalát.” Ez az érzés egyre erősödött benne; bár április 7-én megkapta a for-radalmi kormányzótanács jóváhagyását, az új helyzetet fölismerve — már ekkor benyújtotta lemondását Charpy tábornoknak, de az nem fogadta el. A Szegedi Napló ápr-ilis 8-i száma szerint Charpy még azt ígérte Dettrének, hogy a franciák nem avatkoznak Szeged politikai ügyeibe.

Péter László:

A proletár-forradalom Szegeden

a kényes helyzetet, melyben Önök mindhárman vannak” — mondja többek közt a levél, de hivatkozik a megszállással járó felsőbb utasításokra, melyeket Betrixnek végre kell hajtania. „Ilyen körülmé-nyek között Önöknek nincs szabadságukban oly módon eljárni, hogy csorbítatlanul követik Budapest intencióit. Alá vannak vetve a francia katonai hatóság ellenőrzésé-nek és vezetésének, mely az antantot képviseli.” Nem járult hozzá Dettre lemondásához, bár három heti sza-badságot engedélyezett számára, s három hét múltán már az ellenforradalom volt az úr Szegeden, így Dettrének többé nem is kellett visszatérnie.

Április 22-e újabb cenzúrát jelöl: ezen a napon az április 14-én megválasztott új munkástanács (melynek Juhász és Móra is tagja volt) első és egyben utolsó ülésén — tekin-tettel a francia beavatkozásra, melynek következtében a proletárdiktatúra eszméi nem valósíthatók meg — elna-polta magát. Nehéz elképzelni, hogy az adott helyzetben más út egyáltalán járható lett volna. Igaz, hogy a hatá-rozatot Olejnyik terjesztette elő, de ezáltal aligha az ő egyéni véleménye, vagy a jobboldali szociáldemokraták megalkuvó álláspontja érvényesült, hanem a fölismer-t objektív kényszerűség. Olejnyik indítványát a munkástanács kommunista tagjai is megszavazták. A határozatot a la-pok szerint Deli Károly, Cseh Imre, Ablaka György és Zákics László írta alá. Az első kettő kommunista.

A restauráció lépésről lépésre haladt előre. Dettre el-hagyta hivatalát, a városvezetés lényegében Somogyi kezébe került, a Szegedi Vörös Újság már április 29-én föl-vette régi nevét és ismét Szegedi Friss Újság címmel je-lent meg, de azért még mindig azt ígéri, hogy „a cím változik, de a lap szelleme marad...” Április 26-án a franciák újból letartóztatnak 80 kommunistát. Most indul meg a nyílt ellenforradalmi szervezkedés: április 9-én még Tabódy katonai lecsaptak Nagel Manó ny. ezredes ellenforradalmi puccskíséretére (hogy Nagel a franciák kikér-ték és egy újszegedi villába „internálták”, az más kérdés; tény, hogy ekkor még mindig korainak bizonyult az el-lenforradalom). Nem véletlen, hogy Kelemen Béla nap-lója, mely az ellenforradalmi szervezkedés krónikája és dokumentum-gyűjteménye, éppen április 23-ával kezdődik!

Az újabb és legdöntőbb fordulat május első napjaiban következik be. Az ellenforradalmi tisztjuk addig ost-romlolja Betrixet, míg az — a francia belpolitika pilla-natnyi változásából és a külpolitikai helyzetből is bator-ságot merítve — végre dőtn: hozzájárul Tabódy eltávolít-ásához. Április 13-án Betrix még azt mondogta a nála instanciázó ellenforradalmi tiszteknek: „Tabódy sakkban tartja a fehéreket, én sakkban tartom a vörösöket.” Má-jus 3-án azonban Charpy tábornok döntése alapján Betrix „fölmentette” Tabódyt és a szegedi katonai parancsnok-ság élére az ellenforradalmár Szombathelyi Béla alezre-dest nevezte ki. Ezzel egy csapásra megváltoztak Szeged-en az erőviszonyok. Szombathelyi azonnal az 1918. ok-tóber 31-e előtti katonai szolgálati szabályzatot jelentette ki érvényesnek és május 5-i parancsában mindenben vis-zsaállította az ősrizózás forradalom előtti katonai rend-szert. Néhány napos előkészület után, május 7-én egy tisztí különítmény rajtaütéssel megszállta a Marx téri laktnyánt, lefegyverezte és a Csallagbörtönbe záratta a kommunista érzelmű katonák mintegy 150 főnyi csoport-ját. Ugyanaz nap délelőtti megalakult az ellenforradalmi szellemű Szegedi Tanács, Tanítók és Óvónók Nemzeti Szövetsége és az alakuló gyűlésen a Délmagyarország tu-dósítójaként megjelent Juhász Gyulát bántalmazták. Az aznap délután megjelenő Proletár Fordulóponthoz c. ve-zérikke szinte jelképezi, hogy valójában ekkor, ezekben a napokban vált teljessé az ellenforradalom győzelme Szegeden. Másnap, 8-án este Juhász már nem mondhatta el konferenciát a színházban. A bor előadása előtt; 8-án je-lent meg a Szegedi Naplóban Móra Személyes kérdésben c. mentegetőző vallomása: 9-én lekerült a neve is a Sze-gedi Napló éléről; 9-én a Proletár is ismét régi címén, mint Friss Hírek jelent meg, 9-én dében került föl a városháza tornyára a nemzeti lobogó is, ezáltal mint az ellenforradalom jelképe.

A „proletárdiktatúra lefaragása” tehát már március 22-től kezdődően fokozatosan ment végre: március 27-ig még a teljes szabadság illúziója élt a lelkekben, s csak a francia csapatok fölfalította korlátok jeleztek, hogy nincs minden rendjén. Április 14-ig még mindig úgy lát-szott, hogy a proletárdiktatúra alapjai érvényben marad-hatnak (bár Betrix már 9-én megtiltotta Dettrének a szo-cializálások végrehajtását); 14-től 22-ig tartott a konzek-venciák levonása a proletárhatalom hívei számára, s má-jus 7-ig még a tehetetlenség erő úgy ahogy életben tar-totta a proletárhatalom egyes elemeit. A teljes bukás, a legnagyobb határkő: május 7-e.

Ennek a történelmi periódizációnak felel meg min-denben Juhász Gyula és Móra Ferenc tanácsköztársaság alatti tevékenysége is.

VEGE.